

УРЕЂЕЊЕ ПОЗАДИНЕ У РАТУ

Војно-територијална подела земље, као и начин управљања, који су спроведени још у време мира обично остају непромењени и у току рата. Међутим, подела територије у захвату оперативних јединица мења се и прилагођава конкретной ратној и борбеној ситуацији. Али и начин уређења те територије и управљања на њој ипак подлеже извесним начелима која одговарају основној концепцији вођења рата (на својој или непријатељској територији), величини ратишта (државне територије), примењеној организацији командовања, итд.

У овом ћу чланку покушати да размотрим неколико питања уређења позадине и рада служби у односу на фронт јединице, не везујући их ни за какву конкретну ситуацију.

Фронт и позадина. Пре свега, поћи ћу од поставке да свака јединица у борбеном поретку има свој фронт и одговарајућу позадину. Међутим, иако сам фронт, као појам, има многоструко значење, нас овде интересује фронт као територија (линија, рејон, појас, зона, просторија) коју заузимају борбени пореци јединица — од најмањих до највећих. Фронт је у суштини ограничен борбеним поретком јединице, како по ширини тако и по дубини. Отуда фронтови, посматрани са ове тачке гледишта, код разних јединица различито и изгледају, на пример, код одељења и водова претстављају углавном линије неправилних облика, док код чета, батаљона, пукова и виших јединица обухватају: рејоне, појасе, зоне или просторије.

Сваки фронт мора имати и своју позадину на коју се наслања, или, како се то још каже, на коју базира. Према томе, и позадине јединица — од најмањих до највећих — су такође територије које се налазе позади фронтова тих јединица и ограничене су по дубини обично распоредом установа дотичних јединица, а нарочито њихових база. Са позадине јединице добијају „снаге и средства за живот и борбу“ и на њу „евакуишу све што им није потребно на фронту“.

При овоме се поставља питање: од које јединице (инстанце) је целисходно означавати позадину, одређивати њене границе и предузимати нарочите мере за њено уређење, као и да ли величина тих просторија, затим делатности које се обављају на њима и, најзад, број, величина и значај њихових објеката захтевају неку посебну (специјалну) команду? По моме мишљењу једна од могућих а за

одређену ситуацију практична варијанта била би да се цела државна територија ради командовања и управљања подели на *фронт* и *позадину* Врховне команде, и да се слична подела спроведе преко армија и корпуса све закључно са дивизијом. За уређење свих тих позадина и отправаљање разних служби на њима сматрам да је потребна посебна команда.

Код јединица нижих од дивизије није потребно посебно обележавати позадину, делити је и за њено уређење формирати посебну команду, пошто је њихова позадина релативно малог пространства. Тако, на пример, читав пуковски рејон улази у борбену зону, уређује се за непосредна борбена дејства, изложен је непосредном дејству непријатеља са земље, има врло релативну стабилност, становништво и јавне установе се углавном са њега иселавају, у њему је засићеност трупама највећа, итд.

Према томе, по моме мишљењу, требало би посебно означавати позадине дивизија, корпуса (када су и снабдевачки органи), армија и Врховне команде, чије би непосредно уређење и отправаљање свих служби спадало у задатак „команди позадина“ наведених инстанца, стим да фронт више команде обухвати и позадине потчињених јединица.

	ПОЗАДИНА 4 ДИВИЗИЈЕ	ПОЗАДИНА 2 КОРПУСА	ПОЗАДИНА 1 АРМИЈЕ	ПОЗАДИНА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ
И				
О	ПОЗАДИНА 3 ДИВИЗИЈЕ			
Н				
РЕ		ПОЗАДИНА 1 КОРПУСА	ПОЗАДИНА 1 АРМИЈЕ	ПОЗАДИНА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ
Ј				
К	ПОЗАДИНА 2 ДИВИЗИЈЕ			
ОВ				
С		ПОЗАДИНА 1 ДИВИЗИЈЕ	ПОЗАДИНА 1 АРМИЈЕ	ПОЗАДИНА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ
К				
ПУ				
У				

Ф Р ДИВ.	
ФРОНТ КОРПУСА	
ФРОНТ АРМИЈЕ	
ФРОНТ ВРХОВНЕ КОМАНДЕ	

Шема поделе територије на фронт и позадину .

Командовање позадином. — За решење ових проблема неопходно је одговорити на следеће питање: да ли је уопште потребно делити територију у захвату оперативних јединица на *фронт* и *позадину* и да ли су за уређење тих позадина и отправљање служби на њима потребне посебне команде?

У савременом рату борбена се дејства брзо одвијају, границе између фронта и позадине се често мењају, а ратиште, нарочито борбена зона, засићени су трупима и техником. Ако би се пошло само од ових чињеница изгледа да би било најцелисходније да се територија уопште не дели у захвату оперативних јединица и да се командовање и управљање врше преко јединствених органа, који би били надлежни за питања из свога делокрута на целој територији, тј. и за фронт и за позадину.

Али је, са друге стране, исто тако чињеница да се у савременом рату и на позадини све усложнило. На било којој од напред наведених позадина (дивизије, корпуса, армије и Врховне команде) знатно се повећао број објеката од мањег, или већег значаја за фронт, као што су: разне врсте комуникација, мостови, пропусти, тунели, слагалишта, базе, насеља са низом објеката које користи војска као: разне радионице, болнице, млинови, силоси, пекарнице, перионице, предузећа за прераду, итд. Сви су ови објекти необично важни за фронт и због тога их треба што боље обезбедити од разних видова непријатељског дејства. Даље, на позадини наведених јединица, као и на позадини Врховне команде, постоје и органи народне власти, војно-територијални органи, допунске и резервне јединице и установе, разна индустриска постројења, итд., чији међусобни однос треба ускладити и њихове делатности усмерити тако да се у првом реду задовоље потребе фронта, а затим и потребе становништва. Узмимо на пример: одобравање коришћења комуникација и објеката на њима, с обзиром да сви напред наведени органи имају потребу (често и једновремено) за њима, или питање сигурности и реда на позадини: одређивање рејона размештаја, забрана (дозвола) кретања, војна цензура, маскирање трупа и установа, итд.

Свим овим питањима баве се добрим делом територијални органи у рату. Међутим, рејон једне оперативне јединице, па према томе и њене позадине, одређује се према борбеној ситуацији. Због тога се он нормално неће поклапати са постојећим војно-територијалним границама. Напротив, готово редовно ће се догађати да ће оперативне границе захватати делове територије већег броја разних војно-територијалних команди. Из тих, а и због других борбених разлога, једна постојећа војно-територијална команда неће се моћи бавити свим горе наведеним питањима на позадини у захвату једне оперативне јединице у оној мери и онако како је то потребно фронту дотичне јединице. Зато сва наведена питања у већој или мањој мери морају бити у надлежности органа оперативне јединице, па у том смислу и делови територијалних команди морају испуњавати њихове захтеве.

Сада се још поставља питање: да ли се командант може бавити свим напред наведеним проблемима преко постојећих јединствених органа и преко општег штаба. Разумљиво је да може, само би у томе случају послови који се односе на позадину неминовно у знатној мери апсорбовали и време и пажњу не само команданта, већ и начелника штаба и осталих органа општег штаба. Значи, овим се не би постигло оно што савремена борба захтева а што ће убудуће још и више захтевати: растеретити што више команданта и њенов штаб од свега онога што није непосредно везано за сама борбена дејства на фронту.

Због свега напред изнетог потребно је, по моме мишљењу, ставити позадину под команду једног посебног старешине (команданта позадине), који би, у границама надлежности које му се пропишу, а познавајући намере команданта јединице и ситуацију на фронту, највећим делом иницијативно и самостално али у интересу фронта, у име команданта јединице решавао највећи број питања. Ратна ће пракса то неминовно захтевати. Потпуно је разумљиво да ће овакав командант позадине морати у одређеним временским роковима не само да извештава команданта о уређењу позадине и стању свих врсти обезбеђења, него ће морати и да прима потребне директиве, наређења и упутства за рад, чиме се баш и постиже правилан однос између оперативних циљева и материјалних извора.

Али како смо из ранијег излагања видели, многа питања у позадини су, не само стручне већ и општевојне природе (дејства мањих размера, стражарска служба, смештај трупа и установа, њихово маскирање, обезбеђење комуникација и ред на њима, дозвола кретања, војна цензура, итд.). Да би командант позадине могао са успехом да извршава и задатке у вези снабдевања, лечења, ремонта и евакуације, и све ове задатке општевојне природе, и то јединствено према потребама фронта, неопходно је потребно да он има под собом и један солидан оперативни орган, који би у суштини био општи штаб у маломе. Овај оперативни орган (заједно са стручним органима служби) код неких војски постоји као помоћни или специјални део штаба, а код неких као други део команде. Међутим, назив овде није битан, већ је важно уочити да од правилне и целисходне поделе команди (штабова) и правилног груписања појединих органа у једном или другом делу команде (штаба) зависи умногome успешно функционисање команде као целине.

За решење овог питања могуће су разне варијанте, као например:

— да у првом делу команде (штаба), поред оперативних органа, могу постојати и органи свих служби који би били обједињени под командом начелника штаба, док би остали органи служби, са вишемање извршном (набавном или слагалишном) улогом, били у другом делу команде (штаба);

— да у првом делу команде (штаба) нема никаквих материјалних ни других органа служби, док би у другом делу команде

(штаба) били сви органи служби заједно са једним јачим оперативним органом као делегираним делом општег штаба и

— да у првом делу команде (штаба) буду само најнужнији плански органи појединих служби (на пример, техничке, саобраћајне, итд.), а да сви остали органи служби, заједно са једним оперативним органом, буду у другом делу команде (штаба).

На основу досадашњег искуства при изучавању овога питања мени изгледа да су најбоља она решења која омогућавају начелнику штаба да у вези са једном операцијом изврши прорачуне и планирања и по битним материјално-техничким потребама помоћу органа првог дела команде (штаба) и да се, са друге стране, омогући команданту позадине да помоћу органа другог дела команде (штаба) решава највећи део стручних и општевојних задатака у позадини. Ово је остварљиво код оних команди код којих у првом делу команде (штаба) постоји један (релативно мали) материјално-плански орган, састављен од официра потребног броја служби (техничке, саобраћајне, итд.), а у другом делу команде (штаба), поред органа служби, и један оперативни орган, чија је улога раније објашњена. Међутим, ово питање, због своје деликатности, захтева посебну и документовану студију која би потврдила или оповргла овакав закључак.

Службе на позадини. — Све делатности на позадини јединица и на позадини Врховне команде су у суштини помоћног карактера, без обзира које их војне формације и каквим средствима врше, само ако служе обезбеђењу дејства на фронту одговарајућих јединица. Према томе, свака формација (без обзира да ли има у себи својство рода или службе) може да врши у одређеном периоду оперативну или помоћну службу, иако су код свих армија организациски једни органи унапред намењени за оперативну, а други за помоћну службу¹⁾. На пример, један пешадиски пук може дуго времена да врши обезбеђење неке железничке пруге или аутомобилског пута и он тада врши помоћну службу. Наравно, да и разне радне, стражарске и друге јединице и установе, намењене за помоћну службу, могу бити употребљене у борби на фронтовима јединица којима припадају и оне тада врше оперативну службу.

Из напред изнетог види се да су помоћне делатности у рату многобројне и да их могу вршити разне јединице, установе, органи и команде. Ипак, све те многобројне помоћне делатности могу се углавном груписати у одређене врсте, као што су: саобраћајна, транспортна, снабдевачка, грађевинска (изградња, оправка и одржавање свих врста комуникација и сталних објеката), санитарска, ветеринарска, ремонт (оправка, евакуација оштећене технике и др.), сигурност и безбедност на позадини (стражарска и патролна служба, употреба

¹⁾ Данас у технички развијеним земљама и армијама јединице и установе служби имају у својем органском саставу јединице родова (ПАМ чете и др.) које стоје под директном командом старешина јединица и установа служби, а убудуће се може очекивати само још веће ангажовање родова за потребе позадине (лаке ПА јединице, делови оклопних јединица и др.).

потерних одељења, оперативних и тактичких јединица и делова, ПАО, обавештајна служба, евакуација, рушења, прекид и запречавање комуникација, завођење изузетних мера — војне цензуре, ограничавања кретања, евакуације становништва и других — итд.), поштанско-телеграфска, попуна јединица на фронту (људством, стоком и материјално-техничким средствима), асанација бојишта, војна пошта, чување ратних заробљеника и друге.

Овде су најкраће изложене само врсте делатности као такве, а који ће органи, јединице и установе обављати поједине од ових делатности (служби) није важно за предмет овога излагања. Међутим, важно је уочити да нам разноврсност и садржај ових делатности указују да помоћну службу могу да врше на позадини једне јединице (или на позадини Врховне команде) не само помоћне јединице које су за ту службу и намењене, већ и јединице свих родова и специјалности (струка) војске, само ако та служба има за циљ да обезбеди дејство трупа на фронту. Али је, при томе исто тако важно напоменути да у службу безбедности, о којој је раније било речи, не спадају и дејства у позадини већих размера, као например, акције против непријатељских тактичких или оперативних десаната и сл., пошто таква дејства не би више имала карактер помоћне делатности у односу на фронт, већ би, напротив, значила дејство на новом фронту који нам је непријатељ наметнуо. Ово је важно нагласити да би се видело када и која дејства делова појединих родова и специјалности (струка) војске претстављају помоћну службу, па, према томе, и за које се задатке и до које јачине могу стављати јединице родова (струка) под команду команданта позадине, односно до које се мере по питању безбедности на позадини могу протезати права, дужности и одговорности команданата позадине и његових оперативних органа (штабова), уколико и где и ови постоје. Наравно да су ова питања нашла различита решења у разним армијама. Моје је мишљење да све органе који својом делатношћу на позадини помажу фронт треба ставити под команду команданта позадине (потпуно или уз извесна ограничења).

План уређења позадине. — Уређење позадине тактичких и оперативних јединица и Врховне команде, а такође и организација и отправљање свих служби, регулишу се још за време мира „Плановима за уређење позадине“ за поједине ратне случајеве, и то обично за њихова почетна дејства, док ће даље уређење позадине у току ратних дејстава зависити од развоја ситуације.

Уређење позадине начелно обухвата: уређење саобраћаја, организација безбедности у позадини, санитарске и ветеринарске мере, организација снабдевања (материјалним и техничким средствима, попуна људством и стоком, распоред база и слагалишта, одређивање количина материјално-техничких резерви и њихов распоред, извори за снабдевање, начин снабдевања, итд.) и друго.

Начела за уређење позадине. — За уређење позадине било ког степена и за рад служби постоје извесна начела, која морају имати

у виду све старешине. Одговорни органи за непосредно уређење позадине и рад служби морају, пре свега, схватити да они управо постоје ради омогућавања успешног дејства својих јединица на њиховим фронтovima и да, према томе, они нису сами себи циљ већ само помоћни организам својих трупа. Стога они морају стално тежити да што боље задовоље потребе фронта и улагати крајње напоре за заједнички успех. Свако уређење позадине мора да одговара тактичкој, односно оперативној ситуацији јединице. Због тога је неопходна стална и присна веза команданта позадине и његовог оперативног органа (штаба) са командантом који наређује и штабом који планира операције. Поред тога, потребна је стална и тесна веза и са командом позадине претпостављене команде, у циљу благовременог обезбеђења добијања података о могућностима и слању материјалних потреба и њиховом пријему и ускладиштењу.

Уређење позадине и рад служби треба да буду тако спроведени да се на фронту јединице никад не осети ма каква оскудица, а сигурност (безбедност) тако огарантована да командант јединице, штаб, органи и трупе на фронту буду до максимума ослобођени брига за позадину.

Саобраћај у целини треба да буде тако организован да благовремено обезбеди целокупан дотур и евакуацију, а потребе у животним средствима, материјалу и техници треба правилно предвиђати и требовати у границама неопходних количина, али тако да дејства јединица на фронту не буду доведена у питање због њихове необезбеђености потребама.

Коришћење месних средстава мора бити увек спроведено према заповести и плану претпостављене команде и у њему не сме да влада анархичност. У савременим условима вођења рата не могу више да се у потпуности усвоје начела: „потребе прикупљати из месних средстава као да се ништа неће добити из позадине...“ (бар не на сопственој територији), и „дотурање потреба из позадине вршити тако као да се ништа не може наћи на лицу места“, већ се мора прибећи комбинацији и једног и другог система снабдевања, али само по плану претпостављене команде.

При свему овоме треба имати увек у виду да се у нападу продужују, а у одбрани често скраћују путеви дотура и евакуације, па, сходно томе, треба благовремено предвиђати и у правом моменту спроводити померање база и других установа, иначе може наступити опасност да у нападу дотур застане (односно да се одужи евакуација), а у одбрани да ове установе постану плен непријатеља. С друге стране, треба водити рачуна да је премештање база спор и тежак посао и да за то никада неће бити довољно транспортних средстава. Због тога рејон база треба одређивати тако да се што ређе премештају, али да се ипак омогући благовремени дотур и евакуација материјала. Распоред слагалишта и других установа треба вршити растресито према могућностима њиховог правилног функционисања и потребама ситуације и делити их ради сигурности, уколико то до-

звољавају капацитети транспорта за благовремен дотур и евакуацију. При овоме успешно обављање функција јединица (установа) на позадини има приоритет у односу на њихову безбедност.

Органи за обављање служби на позадини. — Ако се имају у виду многобројне делатности на позадини једне јединице, а поготову оне делатности којима је циљ обезбеђење дејства трупа на фронту, може се уочити да службу на позадини врше многобројни органи: територијални (који се у целини налазе на њој), затим специјално одређени органи оперативних команди, команди појединих комуникација, станица, итд., којима ће неминовно помагати и сви органи и организације грађанског сектора који се затекну на позадини. А пошто сви ови органи управљају у оквиру своје делатности и надлежности, потпуно је разумљиво да се сви они у захвату позадине једне јединице морају подредити старешини који ће у име команданта те јединице командовати на њеној позадини, јер се само на тај начин може обезбедити координација и максимално планско залагање за потребе фронта.

Заповест за позадину регулише основна питања за уређење позадине и рад служби и њоме се регулишу сва питања уређења сопствене позадине и позадине потчињених јединица. Ове се заповести различито третирају кроз правила разних армија, а и кроз њихову литературу. Иако је у једном оваквом чланку немогуће дати опширнију критичку анализу тих различитих схватања, ипак их је — ради лакшег схватања даљег излагања — потребно изнети у најкраћим цртама.

Руска Ратна служба штабова (РСШ²) (тачка 48 и 234) говори само о „заповести за позадину“, која се издаје одвојено али и једновремено са операциском заповешћу. Она садржи десет одредаба, међу којима и „распоред позадинских јединица“, али се уопште не помиње одбрана позадине. Ова је заповест уствари саставни део операциске заповести и садржи податке који се односе на команду потчињених јединица а делимично и на органе на позадини сопствене јединице.

Привремено Упутство о организацији и раду армиске позадине³) предвиђа такође заповест за позадину, која садржи углавном све одредбе као и она у наведеној РСШ, стим што регулише још и питања: „евакуација заробљеника“, „заштита и одбрана позадине“, „обезбеђење везе“ и „рокови за подношење позадинских извештаја“. И ова заповест садржи податке који се односе на команданте позадина потчињених јединица и на органе на позадини сопствене јединице.

Према немачкој „Организацији и току службе снабдевања оперативне војске“), „код материјалних заповести треба разлико-

²) Превод с руског, 1945 г., изд. Војно-издавачког завода МНО.

³) Превод с руског (табаци), изд. 1948 г., за наставне потребе.

⁴) Војно-економски гласник бивше Југословенске војске, 1940 г., свеска април-јуни.

вати: а) оне које се издају борачким деловима и б) оне које се издају ... службама". По немачким прописима прве заповести садрже само оне одредбе, које трупа мора безусловно да зна, издају се једно-временно са оперативним заповестима (као њихова допуна) и носе назив „Нарочите одредбе за ... службе". Пошто службе (уствари њихове јединице и установе) не добијају оперативне заповести, то ове одредбе садрже у најкраћим цртама и општу оријентацију о ситуацији и намери команданта. Поред ових, у немачкој војсци су постојале и „административне заповести", које су издавали претпостављени стручни органи својим јединицама и установама за стручни рад.

Према Штабној служби Америчке армије⁵⁾ борбене заповести регулишу операције и администрацију на бојишту. Поред њих постоје и т.зв. административне заповести, које детаљно предвиђају снабдевање по гранама, евакуацију и лечење у болницама, транспорт, одговарајуће јединице и установе и лична питања особља. Ове се заповести могу издавати самостално или као прилози оперативних заповести, а односе се на потчињене команданте и на све органе на позадини сопствене јединице.

Све су напред наведене заповести врло дуге по садржини (изузев оних код бивше немачке војске) тако да би у пракси могле закашњавати у односу на оперативне заповести. Затим, оне својом ширином захватања проблема доводе команданте јединица у ситуацију да издају заповести и по оним питањима која ни њима самима нису довољно позната, на пример: целокупно снабдевање свим средствима, снабдевање установа и делова на позадини, размештај свих јединица и установа на позадини које служе за материјално-техничко и санитетско обезбеђење, итд. Али и поред све ове њихове ширине овакве заповести не могу да обухвате сва питања на позадини једне јединице, која се, због своје природе, неопходно морају регулисати такође кроз заповести.

По моме мишљењу, најпрактичнији и најцелисходнији поступак је онај који омогућава команданту јединице да путем своје заповести регулише само основна питања о уређењу позадине потчињених и своје јединице. Ове одредбе морају бити кратке и обавезно треба да уђу у оперативну заповест, као на пример: границе позадине, рејони размештаја база, количине основних материјалних средстава, норме утрошка, ред дотура, место другог дела команде и све друго што би у конкретној ситуацији било потребно. Сви ови подаци могу се дати и као прилог уз оперативну заповест под „Уређење позадине и рад служби".

Сва остала питања на позадини једне јединице треба да регулише својом заповешћу командант позадине, чиме он на позадини баш и одмењује команданта своје јединице. Потпуно је разумљиво да ту треба предвидети и организацију и контролу њиховог извр-

⁵⁾ Превод-1953 године.

шења. Та питања су бројна и она се не дају унапред сврстати у неке форме. Ја ћу нека од њих навести, ограђујући се да дам макар и начелну форму заповести команданта позадине, која може бити јединствена, а често и делимична, што ће зависити од стања и ситуације на позадини. Нека од тих питања јесу: рејон размештаја свих јединица и установа служби, уређење саобраћајне службе, мере безбедности, организација снабдевања, санитарске и ветеринарске мере, израда разних фортификациских и других објеката, ред на позадини (контрола кретања, одређивање часа до кога је дозвољено кретање становништву, издавање пропусница за фронт појединим лицима која долазе из позадине, смештај пролазећих јединица, итд.), мере у вези са прописима из Женевских Конвенција (асанација бојишта, прихват ратних заробљеника, поступак са рањеним и болесним, итд.) и друге мере које конкретна ситуација буде захтевала.

Тамо где се командант позадине у рату буде савесно бавио свим овим питањима и са потпуном одговорношћу, командант и општи штаб биће у могућности да се баве претежно питањима дејства на фронту, чему се у рату неминовно мора тежити. У противном напред наведена и друга питања на позадини у знатној мери би одвлачила пажњу команданта јединица. Поред наведене предности, оваквим решењем надлежности командант позадине, као заменик команданта јединице, заузимао би своје право место у односу на рад служби и других органа на позадини.
